

Komáromi főhajtás id. Szinnyei József életműve előtt

Bevezető

Idősebb Szinnyei József Komáromban született 1830-ban. Komárom védőjeként részt vett az 1848/49-es szabadságharcban. 1853-ban nősült, 1854-ben költözött Pozsonyba, 1869-ben Pestre, ahol 1872 decemberétől az Egyetemi Könyvtár munkatársa, 1876 decemberétől 1878 októberéig a könyvtár ideiglenes igazgatója. 1884 júliusától a Magyar Nemzeti Múzeum részlegként létrejött Országos Hírlapkönyvtár vezetője, kezdetben egyetemi könyvtárosi állása mellett, 1888 novemberétől a múzeumi könyvtár tisztviselőjeként. 1893. január végétől 1894. január elejéig a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtárának megbízott igazgatója. A hazai hírlapirodalom történetét bemutató közleményeit 1862-ben kezdte közzölni a Vasárnapi Ujság. 1869–1870-ben az Aigner Lajos-féle Magyar Könyvészetben, 1870–1894 között a Vasárnapi Ujságban, 1895–1904 között pedig a Magyar Könyvszemlében jelentek meg éves sajtóbibliográfiái. 1891-től 1914-ig adta ki Hornyánszky Viktor Akadémiai Könyvkereskedése a *Magyar írók élete és munkái* 14 kötetét. 1897-ben királyi tanácsosi címet kapott, a Magyar Tudományos Akadémia 1899-ben választotta meg levelező tagjának. És ha felsorolnánk még sajtórepertóriumainak, könyvészeiteinek, helytörténeti és családtörténeti munkáinak, lexikoncikkeinek stb. megjelenési évét, akkor is arra jutnánk, hogy a 2006. év vonatkozásában semmilyen „kerek” évfordulót nem lehet megállapítani id. Szinnyei József életével, működésével kapcsolatban.

A könyv

Nem is ezért, nem is egy évforduló okán került ki 2006 végén a révkomáromi NecArte nyomdából *Id. Szinnyei József (1830–1913) könyvtártudós, akadémikus életműve* című, *A tudósok biobibliográfiusa* főcímmű, a címloldal előfejlében *Akadémiatörténeti kutatások* megnevezést viselő kötet. Egyszerűen csak azért, mert egy OTKA-program keretében most fejeződött be id. Szinnyei életművének, kiterjedt levelezésének, kéziratainak, naplójának és nyomtatásban megjelent írásainak az összegzése, most vált az *A. Szála Erzsébet* által vezetett kutatás eredménye közreadhatóvá.

A kötet nem előzmény nélküli: mások is állítottak már össze id. Szinnyei József-műjegyzéket. Mindaddig a legrészletesebb 2002-ben, nemzeti könyvtárunk alapításának 200. évfordulója alkalmából jelent meg *Id. Szinnyei József emlékezete* címmel a Magyar Tudománytörténeti Intézet kiadásában. Anyagát – Szinnyei mű-

velődéstörténeti és sajtótörténeti írásaiból – *Gazda István* rendezte sajtó alá. Ennek a kötetnek a függelékében található Szinnyei cikkeinek, az azokból készült különlenyomatoknak, valamint az önálló műveknek a bibliográfiája – szintén Gazda István összeállításában.

Tulajdonképpen ez a biobibliográfia szolgált alapjául a fentebb említett, 2006 végén megjelent 216 oldalas kötetnek, amely a *Magyar tudománytörténeti szemle könyvtára* című sorozat 56. tagjaként jelent meg. A kiadvány széles körű intézményi összefogás eredményeként született meg. A bibliográfiai anyaggyűjtést *Perjámosi Sándor*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa végezte. A gyűjtést a már említett Gazda István, a Magyar Tudománytörténeti Intézet (Piliscsaba) igazgatója egészítette ki, és ő rendezte sajtó alá a teljes anyagot. A sajtó alá rendezésben munkatársa, *Bodorné Sipos Ágnes* működött közre. Az ajánló előszót a révkomáromi Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeuma igazgatója, *Fehér Csaba* írta. A Szála Erzsébet, a Nyugat-Magyarországi Egyetem (Sopron) dékánja nemcsak a kutatást vezette, hanem a bevezető tanulmánynak is a szerzője. A kötet illusztrációit *Nagy Zoltán*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője bocsátotta a kiadók (az előbbi négy intézmény) rendelkezésére.

A két – kevésbé közismert – Szinnyei-ábrázolás a keménytáblás borítófedélen látható. Dicséretes hogy a kiadvány kötött formában jelent meg, ezzel biztosítva, hogy nyugodtan lehet forgatni, keresgélni benne, nem esik szét a használat során. Merthogy úgy gondoljuk, igencsak érdemes használni az akadémia-történeti, könyvtörténeti, könyvtártörténeti témák iránt érdeklődőknek éppúgy, mint a sajtótörténészeknek, irodalomtörténészeknek, történészeknek, művelődéstörténészeknek, helytörténészeknek és természetesen bibliográfusoknak, lexikonszerkesztőknek. Ugyanis az *Ajánlás* és a *Bevezető* után az eddigi legteljesebb bibliográfiai összegzése következik id. Szinnyei József életművének – logikus szerkezetben, jól áttekinthető rendszerezéssel.

Az összeállítás Szinnyei szakirodalmi munkásságáról készült részleges, illetve munkásságát is tartalmazó bibliográfiákkal indul. Utána következik a fő rész: 1852 és 1915 között megjelent általa írt könyvek, könyvrészletek, cikkek, könyvészeti, sajtóbibliográfiai összeállítások, továbbá az általa lektorált nagyobb munkák. Az anyag évenként, azon belül témák szerint van csoportosítva. A témák: *Fordítások, Sajtótörténet, Könyvtárak, Művelődéstörténet, Helytörténet, Vármegyétörténet, Magyarország története 1848/49-ben, Publicisztika, Irodalomtörténet, Naplójegyzetek, Családtörténet, Lexikonok, Könyvészet (bibliográfia, repertórium)*. A sajtótörténeti csoportba kerültek a kurrens hírlapirodalmi bibliográfiák, a helytörténetnél a településnév is szerepel alcsoportként, a *Magyar írók élete és munkái* pedig a lexikonok között kapott helyet. A *Magyar írókon* belül alcsoportba találhatjuk a füzetes formában történt kiadást a megjelenés hónapjának adatával, s egy következő alcsoportban ezek egybekötött változatának adatait.

Szinnyei munkájához kapcsolva szerepel az adott írás előzménye, a munkára vonatkozó ismertetés, mások hozzászólása, illetve Szinnyei válasza. A cikknél látható, ha Szinnyei álnevet használt, és az is, ha névalírás nélkül jelent meg. Ez utóbbiakat Szinnyei naplója vagy egyéb utalásai alapján lehetett azonosítani. Ugyanúgy a bibliográfiai tételben találhatóak az írások újraközléseinek adatai. Félkövér betűk emelik ki a nagyobb önálló művek címeit, dőlt betűkkel olvasható a leírásokhoz szükség szerint fűzött annotáció. A további kiegészítő magyaráza-

tokat az összesen 140 lábjegyzet valamelyike tartalmazza. Szinnyei munkáinak bibliográfiáját a róla készült, öt bemutató egykorú írások tételei, valamint a rövidítések jegyzéke zárja.

A könyvbemutató

Id. Szinnyei József életében és munkásságában mindig fontos szerepet játszott szülővárosa, Komárom, a „komáromiság”. A II. és III. osztály kivételével az ottani Szent Benedek-rendiek-nél járta ki a gimnázium I–VI. osztályát. 1848 augusztusától a komáromi vár védőjeként szolgált, egészen a vár 1849. októberi kapitulációjáig. Utána 1853 augusztusáig, házasságkötéséig lakott a városban. Helytörténeti, családtörténeti munkái között számos írás szülővárosával kapcsolatos. Rendszeres szerzője, tudósítója volt a helyi lapoknak. Sok könyvet adományozott a komáromi vármegyei könyvtárnak.

Nemcsak Szinnyei kötődött városához, a város is elismerte szülöttét: a Komárom vármegyei és Városi Múzeum-Egyesület 1905-ben tiszteleti tagjává választotta. öt évvel később – nyolcvanadik születésnapja alkalmából – a város díszpolgára lett. A XXI. században is megbecsülik emlékét. 2003. június 26-ától a Ferences barátok utca 21. szám alatti kis ház falán emléktábla hirdeti magyar és szlovák nyelven, hogy „*Ebben a házban született 1830. március 18-án Szinnyei József bibliográfus, könyvtáros, irodalomtörténész, akadémikus*”. A városi könyvtár 2005. július 1-jétől viseli Szinnyei József nevét.

Érthető tehát, hogy a Szinnyei-biobibliográfiát tartalmazó könyv 2007. március 9-ei bemutatójára és a hozzá kapcsolódó tudományos ülészsakra nem is kerülhetett máshol sor, mint a szlovákiai Révkomáromban, ott is a Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeumának dísztermében, ahol II. Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Jókai Mór mellett további XIX. századi, XX. század eleji helyi személyiségek (köztük Ammann Jenő egykori polgármester, Antal Gábor református püspök, felsőházi tag vagy Baranyay Géza múzeumegyesületi elnök) megfestett arcképe tekintett le a résztvevőkre.

A rendezvény előadói többségében a kötet létrehozásában közreműködő személyek voltak. Fehér Csaba múzeumigazgató – az ülészsak elnökeként – bevezetőjében arról beszélt, hogy „*kevés olyan város van a Kárpátok ölelte hazában, amely a magyar irodalomnak annyi jelesét ringatta bölcsőjében, vagy látta vendégül az édesanya szeretetével, mint Komárom.*” Itt született Jókai Mór, a bencés gimnáziumnak volt a tanára Baróti Szabó Dávid, itt adta ki Péczeli József az első magyar ismeretterjesztő folyóiratot, a Mindenest Gyűjteményt. Itt volt reménytelenül szerelmes Lillába Csokonai Vitéz Mihály, és itt született Kultsár István író, szerkesztő, pesti színiigazgató, a komáromi vármegyei könyvtár megalapítója. A sorba tartozik idősebb Szinnyei József is, akinek életművét bemutató kötet 2006. évi kiadása éppen a komáromi nyomdászati születésének 300. évfordulójára esett. A Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeum számára fontos és ünneplésre okot adó e munka megjelenése, mert egy újabb lépés a szülőföld jeles szülötteinek kutatásában, dokumentálásában, gyarapításában ezzel az egyetemes magyar kultúrát.

A Szála Erzsébet arról tartott előadást, hogy az OTKA program keretében történő kutatásuk egyik célja az, hogy feltárják az egykori akadémikusokról készült bi-

ográfiákat és bibliográfiákat. A XIX. századi akadémikusok munkásságának hiteles forrásához úgy tudnak csak eljutni, ha előbb összegzik Szinnyei életművét, kiterjedt levelezését, kéziratos jegyzeteit, naplóit és nyomtatásban megjelent munkáit. Az anyaggyűjtést végző Perjámosi Sándor előre megtervezett kutatási program alapján kereste fel a gyűjteményeket (köztük a rendezvénynek helyet adó múzeum Kultsár István Könyvtárát), igyekezett felkutatni a félig-meddig ismeretlen dokumentumokat is, és az autopszia módszerével írta le vagy ellenőrizte a publikációk címét, azok pontos terjedelem-adatait. Szinnyei kéziratos naplói vagy levelei segítségével igyekeztek azonosítani az álneven vagy névtelenül megjelent írásokat. Szinnyei munkásságát A. Szála Erzsébet hat nagy csoportba sorolva mutatta be és értékelte: 1. naplójegyzeteinek cikksorozatban vagy önálló kötetként megjelent kiadásai; 2. helytörténeti, családtörténeti munkái (köztük a Sziklay–Borovszky vármegye-történeti sorozat kötetei munkálataiban való részvétel); 3. hírlaptörténeti, sajtóbibliográfiái munkái (köztük a Pallas Nagy Lexikona sajtótörténeti szócikkei); 4. folyóirat-repertóriumok; 5. írókról (Jósika Miklós, Jókai Mór, Petőfi Sándor stb.) önállóan vagy különnyomatként megjelent életmű-bibliográfiák; 6. biobibliográfiája, a *Magyar írók élete és munkái*.

Kevesen tudnak többet Révkomárom múltjáról, nevezetes személyiségeiről, mint *Szénássy Zoltán* nyugalmazott középiskolai tanár, helytörténész, az újra megalakult Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület alapítója és jelenlegi tiszteletbeli elnöke. Ő Szinnyei személyét a komáromi utcákhoz, házakhoz fűződő „emlékmorzskákkal” hozta közel a hallgatósághoz. A városnak nincs olyan utcája, amely ne őrizné Szinnyei lába nyomát. Szülővárosában végezte az elemi iskolát, itt kezdte gimnáziumi tanulmányait az egykori bencés gimnáziumban (jogutódja a mai Selye János Gimnázium). 1848-ban Komáromban kapott nemzetőrként kiképzést, majd amikor októberben honvédségi szolgálatra jelentkezett, a térparancsnoki irodába került, ami az akkori Dumcsa-házban (a mai Klapka téren) volt. Naplóját, amelyet később a Komáromi Lapokban folytatásokban adott közre, már ekkor rendszeresen vezette. Így örökítette meg azt is, amikor novemberben Kossuth Lajos – Pozsonyból Pestre utaztában – megállt Komáromban, és megszemlélte a várat. Szinnyei a szabadságharc utáni években sógora, Beöthy Zsigmond házában lakott és dolgozott. Az ún. Beöthy-ház a Rozália tér 2. szám alatt volt, amely 1982-ben a városrendezés áldozata lett. Szénássy tanár úrnak is jelentős szerepe volt abban, hogy az egykori Gombai soron, Szinnyei szülőházának utcai frontjára pár éve emléktábla került.

A következő előadó *Kégli Ferenc*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője volt, aki szerint Szinnyei magángyűjteménye – hozzágondolva, hogy egy biztosítóintézeti tisztviselőről, majd könyvtárnokról van szó – mai szemmel nézve elképesztő mennyiségű és értékű volt. Az 1880-as évek közepén a kereken 84 ezer darabos gyűjtemény kisnyomtatványokból, gyászjelentésekből, ponyvafüzetekből, naptárakból, színlapokból és hírlapszámokból állt. (A kereken 15 ezer hírlapszám mintegy háromezer féle hírlapból származott.) Szinnyei javasolta először egy országos hírlapkönyvtár létrehozatalát. Miután többszöri javaslata nem vezetett eredményre, 1880 novemberében arra az elhatározásra jutott, hogy a hírlapirodalom-történet és a hírlapkönyvtárak propagálása érdekében *Hírlap a Hírlapokról* címmel egy szaklapot szerkeszt és ad ki. A lap programját is megfogalmazta 12 pontban, de az előfizetési felhívás szétküldésére már nem került sor, lapkiadáshoz értő barátai lebeszéltek az eleve bukásra ítélt vállalkozásról.

Szinnyei küzdelme azonban nem volt hiábavaló: a kultuszminiszter, Trefort Ágoston támogatásával a három nagy budapesti könyvtár (múzeumi, egyetemi, akadémiai) hírlapállományából 1884-ben létrejött az Országos Hírlapkönyvtár, amelynek vezetésére ő kapott megbízatást. Erről már Nagy Zoltán, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője beszélt. A hírlapkönyvtár kezdetben a múzeum önálló osztálya, majd 1888 végétől a Széchényi Könyvtár egyik részlege volt. A nemzeti könyvtárnak a budai Várba való felköltözésekor szűnt meg a Hírlapkönyvtár különállása. Az 1960-as évek végén viszont megindult a nemzeti könyvtárban a hírlapok mikrofilmezése, amelynek állományvédelmi szempontból igen nagy a jelentősége. Amit Sinnyei megálmodott – hogy tudniillik a teljes magyar hírlapállomány egy helyen legyen elérhető –, az a mikrofilmezési program keretében teljesebbé válik. Eddig kerekén 70 millió mikrofilmkockával rendelkezik a Mikrofilm-tár. Más könyvtárak állományából lehetőség nyílik az OSZK-ban hiányos hírlapokat mikrofilmen kiegészíteni, sőt az országhatáron túl lévő magyarlakta területekről (így Révkomáromból is) számos dokumentumot sikerült mikrofilmen pótolni. A révkomáromiak együttműködésével került sor 2000-ben a Komáromi Lapok és a Komáromi Értesítő 1849-es számainak hasonló kiadására is.

Perjámosi Sándor azt a tizenegy hónapot értékelte, amely idő alatt Sinnyei a Széchényi Könyvtár ideiglenes vezetője volt. *(Előadásának szerkesztett szövege e cikk után olvasható.)*

Gazda István szerint az hazai egyetemek tematikájában az irodalmi összefoglaló tananyag nem támaszkodik kellőképpen Sinnyei munkásságára. A hallgatóknak Sinnyei alapján, s az általa alkalmazott módszerekkel kellene forráskutatást tanulniuk. Hatvan éven át vezetett naplójából tudjuk, hogy mikor melyik könyvet vette kézbe, milyen hírlapot dolgozott fel, milyen tudományos ülésen vett részt. A *Magyar írók élete és munkái*hoz kb. 40 ezer életrajzot gyűjtött össze, az érdemi válogatás után majd 30 ezer maradt. 1890-től egészen haláláig minden nap dolgozott, naponta három életrajzot (műjegyzékkel) készített, nagyjából húsz éven keresztül. Ehhez azt is tudnunk kell, hogy a kapott életrajzok sok esetben hevenyészett, pontatlan bibliográfiai közléseit Sinnyeinek kellett pontosítani. (Hasznos lenne a Sinnyei által rövidítve hivatkozott forrásművek feloldását elkészíteni!) Hihetetlen munka van tudományos repertóriumaiában is. Ezeknek csak egy része jelent meg nyomtatásban, a tervezett folytatás kézírata valamikor még megvolt – jó lenne megtalálni és kiadni. A most megjelent életmű-bibliográfiának teljességét kb. 98 százalékosra lehet becsülni.

Záradék

A közreadó testületek részéről a kötet megjelentetése, valamint a tudományos konferencia megrendezése tiszteletteljes főhajtás volt a komáromi születésű sajtótörténész, helytörténész, bibliográfus és biobibliográfus emléke előtt. Úgy gondoljuk, ehhez a könyvtáros társadalom is csatlakozhat egy elismerő főhajtással a Sinnyei-életmű kötetének szerkesztői előtt.

Kéglí Ferenc

Id. Szinnyei József a Nemzeti Könyvtár élén (1893–1894)

Aki egy kicsit is foglalkozott idősb Szinnyei József életével, munkásságával, tudja, hogy a hírlapkönyvtár létrehozása, megalapítása és később a Nemzeti Könyvtár – vagy ahogy akkoriban hívták, a Múzeumi Könyvtár – hírlaposztálynak vezetése az ő nevéhez fűződik. Azonban Szinnyei nevéhez a Nemzeti Könyvtáron belüli működése idején nemcsak a hírlaptár vezetése kapcsolódik, hanem magáé a teljes könyvtaré is.

Id. Szinnyei József életéről sok mindent tudunk. Életéről, munkásságáról ő maga is sok helyen megemlékezik, életrajzát saját biobibliográfiájában is közreadta 1909-ben. Ez néhol részletes, másutt viszont hiányos.

Szinnyei sok ezer író életét és írói munkásságát írta meg az elérhető adatokhoz képest a legteljesebben, ugyanakkor azért, akiéről a legteljesebbet írhatta volna – azaz a sajátját – felületesen. Id. Szinnyei József bibliográfiáját készítve¹ rá kellett jönnünk, hogy saját életművének felsorolásánál szembeötlő hiányosságok mutathatóak ki. Néhol lényegtelen kis cikkeket emel ki, másutt viszont jelentős alkotásait vagy közreműködéseit hagyja feledésbe merülni. Ilyennek nevezhető többek közt, hogy a Pallas Nagy Lexikona számára a sajtótörténeti szócikkeket ő írta, avagy hogy a Borovszky Samu névvel fémjelzett *Magyarország vármegyéi és városai* című vármegye-történeti monográfia-sorozatnak is állandó munkatársa volt. De nemcsak az irodalmi munkásságáról számol be néhol felületesen, hanem az életrajzi adatai közül is hiányzik olyan, ami pedig dicsekvésre adhatott volna okot, s ez eddig szinte minden id. Szinnyei Józsefről szóló életrajzból kimaradt.

Az 1890 körüli évekről, pályájának alakulásáról az alábbi írja a *Magyar írók élete és munkái* XII. kötetében, azaz mivel akkoriban ez a mű füzetes kiadásban jelent meg, a 116. füzetben: „1888. nov. 9. az egyetemi könyvtártól a M. N. Múzeum hírlapkönyvtárához őri minőségben áthelyeztetett. 1901. igazgatóórré nevezték ki. 1896. szept. 21. a kereskedelmi miniszter az ezredéves országos kiállítás II. (közművelődés) csoport jury-tagjának nevezte ki, működéséért 1897. febr. 2. ő felsége legfelsőbb elismerését és a miniszter köszönetét nyilvánította. Ó felsége 1897. ápr. 29. kelt okirattal a királyi tanácsosi címet adományozta.”

Ez így rendben is van, az adatok pontosak, de valami lényeges mégiscsak hiányzik ebből a felsorolásból.

Az Országos Széchényi Könyvtárban található egy márványtábla, amelyen a Magyar Nemzeti Könyvtár igazgatói vannak feltüntetve. E tábla szerint id. Szinnyei József 1893–1894 között a könyvtár igazgatója volt.

Nem tudható, hogy elhallgatása önéletrajzában állítólagos szerénysége lett volna. Ebben mindenképpen kételkedhetünk, mivel ennek ellentmondani látszanak naplóbejegyzései. Tény azonban, hogy Csáky Albin, az akkori vallás- és közok-

tatásügyi miniszter Szinnyei József hírlapkönyvtári-ört, 1893. január 26-i hatállyal a „múzeumi könyvtár ideiglenes vezetésével” bízta meg.²

Előzménye egy 1892 őszén a Nemzeti Múzeum és a Könyvtár körül kipattanó, majd egyre dagadó botrány volt. Ennek folyományaként a könyvtárban, de azon belül is elsősorban a kéziratárban revíziót tartottak, amelynek során hanyag kezelést, hiányokat, visszaéléseket állapítottak meg. Ezért Csontos János kéziratári ör ellen fegyelmi vizsgálatot folytattak, aminek következtében Csontosit fölfüggesztették a hivatalából. Végezetül menesztették őt is és a könyvtár akkori vezetőjét, Majláth Bélát is, aki 1879-től volt a Magyar Nemzeti Könyvtár igazgatója. Majláthot a felsoroltakban ugyan nem tartották vétkesnek, viszont abban igen, hogy elmulasztotta az ellenőrzést. Hogy ez a vizsgálat jogos volt-e, nekem nem tisztem értékelni. Valószínűleg a könyvtár történetének egyik legsötétebb ügye és legnagyobb korrupciós botránya volt, melynek a háttérben egyes elképzelések szerint Pulszky Ferenc, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának politikai szerepvállalása állott, a támadás valójában őt irányozta volna...³

Szinnyei nem számított a kinevezésre. Mikor Majláth Béla másfél héttel korábban szabadságolás címén elhagyta a könyvtárat, Fejérpataky Lászlót bízta meg a könyvtár ideiglenes vezetésével⁴, s ő már egészen magáénak tudta a hivatalát, mindenki más is Fejérpataky kinevezésére számított.

Naplója szerint váratlanul érte Szinnyeit, hogy január 27-én, tehát a hivatalos kinevezés dátumát követő napon Pulszky behívatta magához, és felolvasta a miniszteri rendelet reá vonatkozó részét. Fejérpatakyt ekkor a kéziratár vezetésével bízták meg. Szinnyei ezt úgy értékelte, hogy az elmúlt időszakban őt ért sérelmek (ilyet ő sokszor gondolt!) végre megtoroltattak. Ekkor ezt írta Naplójába: „Szerencsétlen nap volt ma Csontos János s Majláthra nézve, mert alig végeztem jó olvasás után a naplóírást, reggelit és sétát, szivarozgatva megkezdtem az életrajzírást, hívat Pulszkyt, leültem és a miniszteri ítélet reám vonatkozó passzusát felolvasta: megbízatik a könyvtár ideiglenes vezetésével., valamint Fejérpatakyt a Csontos János vezetésével bízták meg; ezzel megmutatták oda fönnt, hogy Majláth mily igazságtalan volt, midőn nem engemet, kit megilletett volna, de Csontos Jánost, ha ez nem volt ott, Fejérpatakyt bízta meg a helyettesítéssel. Még legutóbb is! Ez aztán a nemzis! Az Isten keze! Mint rendesen mentem föl, gratuláltak; Fejérpataky sietett a kulcsokat átadni, utalványozási Naplót; kisebb fizetéseket utalványoztam, izgattott voltam, szóval igen keveset dolgoztam, a hírlapokkal is végeztem...”⁵ Ugyanitt pár sorral lejjebb azt is lejegyzti, hogy „...eljött Szűry Dénes, Csáky miniszter úr titkárja; elmondta, hogy ő csinálta az ítéletet, hogyan fogadták a könyvtárban? „Jól!” De a Pulszky levett; ő is azt tartja t. i. Szűry, hogy kár az öreg 78 éves [korában] bántani.”

Másnap tele volt a sajtó az ítélettel. „Megindul a hajsza, minden lapban benne van az az egész miniszteri ítélet, végén megbízatásunkkal! Ez már sok is a büntetésből. De következik újabb kudarczom, csak békén törtenessék. A P. Naplóban azt is oda tették, hogy Fejérpataky van kiemelve; ezt el is hiszem, mert már úgy is viselkedett, dühös volt, midőn Majláthot helyettesítette; aztán Szalaynál elúszathatott, mert csak félre vonulva nézi megbízatásomat; csak már tisztességgel kihúzhattam magamat; de Fejérpataky igazgatásától is félek...”⁶

A fegyelmi ügy végleges lezárásáig hónapok teltek el. 1893. október 22-én a könyvtár igazgató-óri állására pályázatot írtak ki.⁷ Ezen Szinnyei már nem indult.

és csak sejteni lehet az okát. A pályázat lezárulásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1893. december 24-én kelt elhatározásával Fejérpataky Lászlót nevezte ki a könyvtár igazgatójává. Fejérpataky Szinnyei ideiglenes vezetése alatt is az ő helyetteseként is működött több ízben, és 1894. január 4-én letett esküjével hivatalosan is a könyvtár vezetőjévé vált⁸, ezt a tisztségét 1919-ig viselte.

Összegezve a fentieket: *id. Szinnyei József a Nemzeti Könyvtár élén körülbelül kicsit több mint 11 hónapot töltött el.* De mit is tehetett 11 hónap alatt ebben a pozícióban, főleg úgy, hogy anyagilag nagyon is meg van kötve a keze és szinte minden nagyobb kiadásnál engedélyhez kellett folyamodnia? Legelsősorban folytatta mindennapi megszokott munkáját, ami kiegészült a könyvtári teendőkkel is. Így ír egyik délelőttjéről, persze csak azután hogy otthoni teendőiként már megírta a naplóját, háromszor körbesétálta a Múzeumot, megreggelizett és a Magyar írókon is dolgozott: *„9-kor félre a könyvtárba, nyugtát megírtam. Sok idő. A félre tett hírlapokból is 300-at lemorzsoltam, átnéztem, megszámláltam, beírtam; aztán lementem, ott is félrerakott hírlapokat pusztítottam íróasztalomnál, de sietnem kellett abban kaptam és föl. Folytattam a kutatást további életrajzokhoz, már a levélírás késő, nem jön válasz úgy se. Céduláim szerint folytattam a munkát, bizony, hogy gondot ad, hogy tisztességesen nézzen ki a füzet. ... Tehát előre, minél többet végezni. Jött Szípusz (Rákosi Viktor) levele. A vidéki lapok jegyzékét kéri, választ írtam. Lehetetlen, ott a kimutatásom a Vasárnapi Ujságban, vegyék meg. Ebéd:...”*⁹ A munkáját persze délután, sőt sokszor este is folytatta, naplójába gondosan bejegyezve, hogy mit olvasott, avagy felesége mit olvasott föl neki. Sokszor panaszkodik Naplójában arra is, hogy *„Sok a tedd ide, tedd oda, utalványozás, elég bajt okoz”*¹⁰.

Mindennapi feladatai közé tartozott ebben az időben a *Magyar írók élete és munkái* folyamatos folytatása, bibliográfiai, repertórium munkálatok és a hírlaptári teendők. Az 1892/93-as könyvtári évben¹¹ a hírlaptárhoz 778 évfolyamnyi újság érkezett be 51 264 lapszámmal¹² a következő évben pedig már 909 évfolyam folyt be 54 627 számmal¹³, amit mind fel kellett dolgozni – a hírlaptárnál nem is voltak a feldolgozásban éves lemaradások. Ezen munkák egészültek ki a könyvtár mindennapi és nem mindennapi feladataival. Az ő ideiglenes igazgatásának idején vizsgálták át újra a régi magyar irodalmat 1711-ig, és jelent meg a gyűjteményről a végleges repertórium. Ekkor szerezte meg a könyvtár vásárlás útján Wenzel Gusztáv egykori jogtörténész, akadémikus több ezer darabra terjedő oklevél- és levélgyűjteményét, és ekkoriban kezdtek neki a könyvtár évtizedes lemaradásainak, elmaradásainak behozását és hiányainak pótlását. Így például ekkor láttak hozzá Horváth Mihály irodalomtörténész irodalmi hagyatékának feldolgozásához is, amely 1879 óta, azaz Majláth Béla igazgatóságának kezdetétől ládákból hevert, gyakorlatilag felbontatlanul. A „Csontos-ügy” magával vonta a kézirat szigorú revízióját is, ez hónapokon keresztül tartott. Megállapították, hogy hiányzik 18 középkori, 18 újabb kori és 2 keleti kézirat, továbbá *„A revízió alkalmával konstatáltatott az is, hogy 15 év óta egyetlenegy középkori kódex sem véteget föl és hogy a többi megszerzett kéziratok legnagyobb része felvételten.”*¹⁵

Mindezeket túl Szinnyei rövid ideig tartó vezetése alatt három olyan dolog is történt, ami mellett nem mehetnek el észrevétlenül a könyvtár- és művelődéstörténészek.

Az *első a könyvtár átszervezése*. Eszerint 1893. július 7-étől a könyvtár gyakorlatilag is három, egymástól elkülönülő szervezeti egységből áll, (növekedénaplóját minden osztály külön vezeti) ezek az egységek a következők:

- a) nyomtatványok osztálya
- b) kézirat-, levéltári- és ősnymtatványok osztálya¹⁶
- c) hírlapkönyvtár.

Az osztályok élére egy-egy könyvtári őrt neveztek ki. Az osztályok, azaz az összes alkönyvtár adminisztratív és tudományos ügyeit egy, a miniszter által kinevezett igazgató-őr vezeti.¹⁷ Ez a szervezeti felépítés – kisebb-nagyobb változtatásokkal, újabb osztályok létrejöttével – gyakorlatilag a mai napig fennmaradt.

A *második a Magyar Könyvszemle újjászervezése*. Ez a magyar könyvtárügy egyik legfontosabb szaklapja, egyben Magyar Nemzeti Múzeum hivatalos közlönye, megindulásától kezdve a korábban már említett Csontos János vezetése alatt állt. Csontos bukásával e lap is magára maradt, ráadásul a lap gazdaságilag rendezetlen körülmények közé jutott, majdnem csődbe ment, és az utolsó években többször is előfordultak késedelmek. A lapból 1893 nyaráig csak az 1891. évi utolsó szám jelent meg. Elodázhatatlanná vált a folyóirat ügyeinek végleges rendezése. Ennek lehetséges módosítására a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója id. Szinnyei Józsefet és Fejérpataky Lászlót kérte fel, akik megtették javaslataikat.¹⁸

A lap gondjait úgy látszott célszerűen megoldani, hogy a pénzügyeit teljesen a könyvtár vette kezelésébe, és a felügyeleti jogot a szerkesztővel szemben is biztosították. (A lap új szerkesztője Schönherr Gyula lett.) Továbbá a lapot az 1891-es évnél lezárták, és az 1892–1893-as évet összevonva új folyóiratot indítottak. Ettől kezdve a Magyar Könyvszemle negyedéves rendszerességgel jelent meg. A lap tartalmilag is megváltozott, bővítették; ugyanakkor a *Magyarországi Könyvészet* című bibliográfiai rovatot jó kötelességtörvény hiányában – mivel az így nem léphetett fel a teljesség igényével – megszüntették, rábízva azt a Magyar Könyvkereskedők Egyesületének szerkesztésére.

Szinnyei Naplójában ez év szeptember elsején följegyezte: „*Schönherr megcsinálta a M[agyar] Könyvszemle Programját, Fejérpataky revideálta, kitörölve a kettőnk nevét, tehát Schönherr győzött...*” – ugyanakkor más helyütt megjegyzi, hogy ő és Fejérpataky helyezték új alapokra a folyóiratot.

A *harmadik a köteles példányok ügye*. A köteles példányok hiánya leginkább a periodikáknál érezhető. Hiszen a könyveket akár évekig is tárolják a kiadók, beszerzésükre nem kell abban a pillanatban pénzt fordítani, lehet várni velük egy ideig. Ami leginkább feltűnő, az a hírlapok és folyóiratok hiánya, hiszen számozva, sor-számozva vannak, és azonnal kiténik, ha nem érkezett be valamelyik szám. Ugyanakkor ezeket néhány napnál, esetleg hétnél tovább nem őrzik a kiadók. Ráadásul Szinnyei évről évre feldolgozta az adott évben megjelenő hírlapokat, így a hiányok még látványosabban mutatkoztak meg.

A korábbi 1804. február 28-án kelt helyhatósági rendelet, majd az 1840. évi VI. tc., illetve az 1848. évi XVIII. tc. a köteles példányok beszolgáltatásáról nem rendezte pontosan annak menetét, és elmulasztását sem szankcionálta.¹⁹

1893 márciusában az ügynek sikerült megnyerni Zichy Jenő grófot is, aki a képviselőházban előadta az ügyet a t. Ház helyeslését hozva maga után, ám a rendezés még évekig tolódtott elsősorban a nyomdák ellenállása miatt. Az első tervezeteket kidolgozták, ezen látszanak Szinnyei javításai is.²⁰ Hogy az ügy időközben ne szenvedjen csorbát, a minisztert megelőzve Zichy gróf nyújtott be javaslatot, amit a Nemzeti Könyvtár munkatársaival karöltve dolgozott ki. E javaslat vitáját 1893. december 4-ére tűzték ki, de a részletes tárgyalást végül későbbre halasztották.²¹

Az új köteleispéldány törvényt végül 1897 novemberében fogadták el, megte-remtve ezzel egy olyan új köteleispéldány-szabályozást, amely a kérdés minden tárgykörével foglalkozott és a szankcionálásra is kitért.

* * *

Vajon Szinnyei miért nem vállalta a könyvtár további vezetését, azaz miért nem pályázott a tisztségre? Erre a kérdésre a választ talán egyik naplőbejegyzése adja meg. Eszerint egy alkalommal Ábrányi Emil gratulált neki, és csodálkozott, hogy nem reflektál az igazgatóságra, mire így válaszolt: „*Majd bizony vesszen el egy codex, aztán csapjanak el.*”²²

Tanult Majláth és Csontos esetéből; alaposságával és precíz-ségével nem tudott megbízni kollégáiban, ráadásul rengeteg idejét elvette a könyvtár ügye a *Magyar írók élete és munkái* folytatásától, és már nyugalmat akart maga körül. Igaz az is, hogy Fejérpatakyt a könyvtár új vezetőjét nem szerette, és Naplójában meg is jegyezte: „*mindenkit csak ezt a feketevérű embert ne, aki szerencsétlen volt minden tétében, még ezen intézetet és környezetet is szerencsétlenné fogja tenni...*”²³ Szerencsére hosszútávon ebben nem lett igaza Szinnyeinek.

JEGYZETEK

- 1 Lásd: A tudósok biobibliográfiája. Id. Szinnyei József (1830–1913) könyvtártudós akadémikus életműve. A kutatást vezette: A. Szála Erzsébet. Az anyaggyűjtést végezte: Perjámosi Sándor. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Sopron–Piliscsaba–Budapest–Révkomárom, 2006. Nyugat-magyarországi Egyetem–Magyar Tudománytörténeti Intézet–Országos Széchényi Könyvtár–Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeuma, 216 p.
- 2 Eredetileg 204. számú elnöki rendelet. Lásd erre hivatkozást: Szinnyei József: Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtáráról 1892/93-ban. = Magyar Könyv-szemle. Új Folyam 1 (1892/93) No. 1–4. 302–319. p. Ill.: Miniszteri leirat a könyvtárór helyettesítéséről, másolatban. (OSzK igazgatósági iratok 1893. 98. sz.)
- 3 A „Csontos ügy”-ről lásd bővebben: Pálvölgyi Endre: A Csontos János elleni fegyelmi vizsgálat és annak politikai háttere. In: Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 2. (1964) 163–192. p.
- 4 Fejérpataky a könyvtár ideiglenes vezetésével megbizatik. (OSzK igazgatósági iratok 1893. 67. sz.)
- 5 MTA KK Ms 18. Szinnyei József: Napló. 1893. január 27. péntek.

- 6 MTA KK Ms 18. Szinnyei József: Napló. 1893. január 28. szombat.
- 7 Változások a M. Nemzeti Könyvtárban. = Magyar Könyv-szemle. Új Folyam 1 (1892/93) No. 1–4. 377. p.
- 8 A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának igazgató őrévé... = Magyar Könyv-szemle. Új Folyam 2 (1894) No. 1. 93. p.
- 9 MTA KK Ms 18. Szinnyei József: Napló. 1893. december 18. hétfő.
- 10 MTA KK Ms 18. Szinnyei József: Napló. 1893. augusztus 25. péntek.
- 11 A könyvtári év szeptember 1-től a következő év augusztus 31-ig tartott.
- 12 Szinnyei József: Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtáráról 1892/93-ban. = Magyar Könyv-szemle. Új Folyam 1 (1892/93) No. 1–4. 302–319. p.
- 13 A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára az 1893/94. évben. = Magyar Könyvszemle Új Folyam 4 (1896) No. 1. 61–65. p. [A lap nevét 1896-ban már így írták.]
- 14 Mindezekről lásd: Szinnyei József: Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtáráról 1892/93-ban. = Magyar Könyv-szemle. Új Folyam 1 (1892/93) No. 1–4. 302–319. p.
- 15 Uo.
- 16 1898-tól a levéltár és a kéziratár újra különvált. In: Somkuti Gabriella: Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1918. Budapest, 2002. OSZK. 58. p.
- 17 Szinnyei József: Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtáráról 1892/93-ban. = Magyar Könyv-szemle. Új Folyam 1 (1892/93) No. 1–4. 302–319. p.
- 18 Schönherr Gyula: A Magyar Könyv-szemle új folyama. = Magyar Könyv-szemle. Új Folyam 1 (1892/93) No. 1–4. 376–377. p. Erről még: Szinnyei József jelentése az igazgatósághoz a Könyv-szemle pénzügyi rendezése ügyében. (OSZK igazgatósági iratok 1893. 412. sz.)
- 19 Fülöp Sándor: A köteles példányok kérdése. = Magyar Könyv-szemle. Új Folyam 2 (1894) No. 3. 245–268. p.
- 20 Lásd: OSZK igazgatósági iratok 1893/522. sz. Törvényjavaslat és indoklás a köteles példányok beküldéséről.
- 21 Fülöp Sándor: A köteles példányok kérdése. = Magyar Könyv-szemle. Új Folyam 2 (1894) No. 3. 245–268. p.
- 22 MTA KK Ms 18. Szinnyei József: Napló. 1893. augusztus 29. kedd.
- 23 MTA KK Ms 18. Szinnyei József: Napló. 1893. december 27. kedd.

Perjámosi Sándor